

Når skabelsen går under i paradokser!

Niels Thomsen

Nu er der endelig begyndt at udkomme bøger af Johannes Horstmann. I grunden er hans forfatterskab vel blandt de mest omfangsrige blandt nutidige danske teologer, men da det er blevet offentliggjort som - kæmpestore - artikler i Tidehverv, har det ikke synet så meget, og det kan være en af grundene til, at det tilsyneladende har sat sig så få spor i andre teologiske værker. Det er at håbe, at den nu påbegyndte bogform må fortsætte, og at det vil tilskynde andre teologer til at tage stilling til Horstmanns teologi.

Den første bog, der kom, var Mennesket under forkrænkelighedens dom (Tidehvervs forlag 1976). Den efterfulgtes i 1977 af Den socialistiske æras døds kamp og menneskets fremtid og håb.

Mennesket under forkrænkelighedens dom rummer tre artikler, der tidligere har været trykt i Tidehverv. Jeg skal i det følgende gennemgå og kritisk kommentere den første af de tre artikler, Den nye sang. Jeg gør det, fordi jeg gennem årene har haft meget besvær med Horstmann. Jeg har læst temmelig meget af, hvad han har skrevet. Det har altid været med en underlig blanding af tilslutning og opbyggelse på den ene side og undrende afstandtagen på den anden side. Artiklen her er et forsøg på at få klarhed over, hvordan det kan hænge sammen. Naturligvis ville det være bedre, hvis jeg inddrog hele Horstmanns forfatterskab, men det magter jeg ikke. Men i øvrigt forekommer artiklen her mig at være velegnet, fordi den indeholder mange af de motiver, som har været i Horstmanns tidligere artikler. De to andre artikler i denne bog, Skabelsens fornægtelse i skabelsens navn og Evolution, revolution, refleksion, religion og evangelium, er polemiske udarbejdelser af tanker, der ligger i den første artikel, og det vil være mere interessant at se dem behandlet eller besvaret af dem, der polemiseres imod. Skabelsens fornægtelse i skabelsens navn er polemisk vendt mod Århus-teologien, specielt mod Løgstrup. Den er af en sådan skarphed og grundighed, at den bør besvares. Da en bemærkning i indledningen lader for-

mode, at Horstmann og Løgstrup ikke er på talefod, må man håbe, at en af Løgstrups elever vil svare. Men mens vi venter på den artikel og på andre større behandlinger, vil jeg prøve at udforme mine noter til Horstmann.

Titlen på artiklen Den nye sang henviser til de gammeltestamentlige salmers opfordring til at synge Herren en ny sang. Der tager Horstmann sit udgangspunkt. Med ny forstås, at den sang, der skal synges, er fundamentalt anderledes end alt, hvad mennesker ellers kan finde på at synge. Det er den sang, Gud vil høre fra mennesker. Bærere af opfordringen til at synge den ny sang er dels de, der synger den, men egentligere kommer opfordringen "fra selve den skabte verden, fra Guds store gerninger både i den historie, som er folkets stadig lige nærværende fortid, og i den natur, der danner rammen om folkets liv og er skuepladsen for dets hverdag" (s.8). Den skabte verden fører en tale til mennesket, som består i en uophørlig opfordring til at synge Herren en ny sang. Verden er fuld af Guds herlighed, og denne herlighed nøder verden til med glæde at råbe Guds herlighed ud for menneskene som en opfordring til at synge hans pris. At denne opfordring lyder til mennesket er vidnesbyrd om, at Gud er en nådig Gud, der påny lader mennesket stå over for sig, således som det er menneskets bestemmelse.

Hvad Horstmann her gør, er at udfolde en skabelsesteologi. Han gør det for fuldt udtræk. Den tendens, man har kunnet finde i dialektisk teologi, til at lade skabelsesteologien falde ud, så man kun kendte en kristologi, er klart modsagt. Skabelsesteologien er endda en central del af forkyndelsen, og ikke blot et forspil eller nogle kulturelle forudsætninger for den egentlig kristelige forkyndelse. Tilsvarende er heller ikke Den gamle Pagt reduceret til at være kulturelle forudsætninger for evangeliet, således som teologistuderter og konfirmander efterhånden for det meste får det forklaret. Tværtimod hører Horstmann evangeliet i Det gamle Testamente og i Skabelsen. Skabelsen og evangeliet hører hjemme samme sted. Så langt kan jeg både forstå Horstmann og tilslutte mig ham.

Men der dukker en vanskelighed op allerede i disse lovsangsprægede formuleringer. I en fornyet understregning af dette tema skriver Horstmann: "Det, at skabningen vidner om Guds magt og godhed og siger til mennesket, at nu er det tid til påny at synge lovsang til Gud - og at der heller ikke er tid til nogetsomhelst andet - dette er, at Gud selv giver mennesket at synge den lovsang, som den skabte verden opfordrer det til at synge". Det, der volder mig vanskelighed, er den indskudte bemærkning "og at der heller ikke er tid til nogetsomhelst andet". Hvad er meningen med den? Det er ikke en tilfældig overdrivelse, for tanken kommer igen s. 12: "Mennesket er i ufriheden så længe det er u-

denfor lovsangen, sålænge det kan andet end give Gud ære og pris". Mener Horstmann virkelig, at mennesket ikke har andet at gøre - retteligt - end at synge lovsang? Er der dog ikke mange andre ting, mennesker til tage sig til. Gøre sig jorden underdanig, opdrage deres børn, passe deres arbejde. Jeg kunne få mening i det, hvis Horstmann sagde, at mennesket var i ufriheden, sålænge det stillede sig uden for lovsangen, og sålænge det ikke ville give Gud ære og pris. Men når Horstmann tilspidser udtrykkene og siger, at mennesket er i ufriheden, sålænge det kan nogetsomhelst andet end lovsynge, ja så forstår jeg det ikke mere. Det er ikke til at se, om Horstmann lader sig forlede af sin lidenskab for sagen til at bruge de stærke formuleringer, men i grunden ikke vil have sagen forstået så eksklusivt, som den er sagt. Det er muligt, men jeg trækker det frem alligevel, fordi det for mig ser ud, som om den uklarhed, der hermed er ført ind, videreføres hele afhandlingen igennem. Man kunne med den skabelsesteologiske udredning, Horstmann indleder med, vente, at han ville have noget teologisk at sige om menneskers virksomhed i den skabte verden, men man venter forgæves. Verden forsvinder snarere. Det kan hænge sammen med dette, at der ikke er tid til nogetsomhelst andet end lovsangen.

Der er den mulighed tilbage, at Horstmann ville sige, at det altsammen, arbejdet i kaldet, opdragelsen af børnene, de kulturelle virksomheder, just ret forstået er lovsangen. Men det svar gælder ikke. Det er en overført uegentlig brug af ordet lovsang. Det er ikke på den måde, salmisten bruger ordet. Når han siger lovsang, mener han lovsang i ligefrem betydning. Det ville være at gøre vold mod sproget, og at gøre vold mod sproget er tit begyndelsen til at gøre vold mod virkeligheden eller til ikke at ville tage den alvorligt.

Horstmann fortsætter (s.12ff.) nu med at tale om det moderne menneske, der ikke kan synge lovsang, det menneske, for hvem gudsforestillingen er blevet en umulighed. Det menneske, siger Horstmann, kan ikke mere være sig selv, og Horstmann fortsætter med en lang ironisk karakteristik af mennesket, der selv overtager skaberrollen, skaber sig sin verden som et kunstværk, omskaber til næste i emsig bessermachen. Som bestræber sig på at hjælpe næsten til at vinde sand menneskelighed i stedet for at hjælpe det med at være sandt menneske. Det, Horstmann her får sagt, er en konsekvent udfoldelse af hans forståelse af skabelsen og mennesket som skabning. Hvor mennesker har glemt, at de står over for Gud, er de kommet bort fra deres virkelighed og deres sande bestemmelse.

Men også her er der noget, som jeg ikke kan forstå, og som synes mig uafklaret. Det hedder (s.12): "Men når vi hører denne tale om den nye

sang, så hører vi den som dem, der ikke selv synger eller kan synge den". Der er den uklarhed i sætningen, at det ikke er til at vide, hv hvordan det lille ord "selv" skal forstås. Den naturlige forståelse på dette sted er, at vi hører om lovsangen, men bare ikke synger eller kan synge den. Den forståelse synes vanskelig. Betyder det, at der heller ikke synges lovsang f.eks. i Esaiaskirken? At det af en eller anden grund er falsk lovsang, når lovsangene bruges? Eller skal man lægge vægten på ordet "selv" og forstå det sådan, at vi ikke af vor egen magtfuldkommenhed og dygtighed kan synge, men kun synger, når Gud lader os synge? Den forståelse ville være nemmere at fatte, men passer dårligere til den afsluttende del af afhandlingen, hvor Horstmann netop tager udgangspunkt i den moderne prekære situation, som er, at der ikke kan synges. Jeg kan ikke finde ud af, hvilken af de to forståelser, der er den rette, og jeg er tilbøjelig til at tro, at det skyldes, at Horstmann er uklar. Hvad værre er: denne uklarhed synes at være vigtig, for at Horstmann kan gennemføre sin linje. Det understreges, når Horstmann i det følgende skriver (s.12): "Der er dem, der mener, at selve forestillingen om Gud er blevet umuliggjort for det moderne menneske, hvis tænkemåde er formet af videnskab, teknik og filosofisk refleksion". Det lyder på dette sted ironisk, og det danner indledningen til en lang satirisk kulturkritik af nogle, som har taget fejl, som i deres selvsikre guddommeliggørelse af medmennesket mener at være kommet videre. Men hvis det kun var ironi, måtte det betyde, at der var nogen, f.eks. Horstmann, for hvem gudsforestillingen ikke er umuliggjort. Horstmann skildrer fortræffeligt, hvorledes religiøsiteten, hvor gudsforestillingen er forsvundet, tager sig perverterende udtryk i form af den totalitære medmenneskelighed. Men gives der en anden mulighed? Ud fra det ironiske tonefald skulle man tro det, men det forbliver uafklaret, og ud fra den vedholdende tavshed om andre mennesker, end dem for hvem gudsbegrebet er en umulighed, kunne man lige så vel antage, at der ikke gives andre muligheder. Det ville passe til, hvad man ud fra helt andre Horstmann-sammenhænge kunne forestille sig: at det drejede sig om menneskets evindelige syndige situation. Det rimer imidlertid dårligt med en formulering, som den man finder s.14: "Den virkelighed, som den gamle tids mennesker forstod sig selv som stående midt i eller stående overfor, er ikke ens egen virkelighed". Der ser det ud, som om mennesker for nogle århundreder siden stod i en væsentlig anderledes situation end mennesket idag. Men svært begribeligt er det, når Horstmann (s.17) skriver: "Hvor gudsforestillingen er blevet umulig for mennesket, kan det ikke mere (min understregning) komme fri af sig selv og sin gerning". Jamen, kunne da den gamle tids mennesker fra s.14 det? Jeg forstår ikke, at Horstmann kan mene, at menneskets

muligheder for at komme fri af sig selv og sin gerning skulle kunne ændres væsentligt. Jeg tror heller ikke, han mener det, men at der er tale om en dybtgående uklarhed. Det er, som om Horstmann har en interesse i at tage den nutidige kulturelle situation langt mere højtideligt, end man ud fra hans ironiske tonefald skulle forvente. Hvorfor?

Horstmann indskyder (s.18-22) et afsnit om bibelen, der må blive en lukket bog, hvor gudsforestillingen er umuliggjort. Der kan alverdens afmythologiserende og hermeneutiske anstrengelser ikke lukke den op. Biblen vil have knælende læsere, og har den ikke det, siger den slet ingenting, lige meget hvor mange metoder man opbyder.

Jeg regner det ikke for min opgave at drøfte disse Horstmanns synspunkter på eksegesen, som jo i øvrigt er meget bredere udformet andetsteds. Jeg har ingen aktier hverken i afmythologiseringen eller i hermeneutikken, og indtil kloge folk overbevisende har modsagt Horstmanns kritik, vil jeg langt hen give ham ret. Kun et enkelt spørgsmål finder jeg grund til at stille til denne sammenhæng: jeg kan ikke forstå, at biblen og biblens tale ikke skulle kunne være så stærk, så den kan tale igennem menneskers selvcentrerede meninger. Jeg forstår godt, at biblen ikke kan tale på det indbildt selvhjulpne menneskes betingelser, men jeg kan ikke forstå, at disse betingelser skal tages så højtideligt, at de skulle kunne lukke munden på biblen og på Guds ord. Til trods for sin foragt synes Horstmann at tage nutidsmenneskets selvforståelse lige så højtideligt som f.eks. Bultmann, der lader den blive anledning til afmythologiseringen.

I det følgende fortsætter Horstmann sin skildring af situationen for det menneske, for hvem lovsangen af Skaberen er blevet en umulighed. Han gør det under synspunktet "det myndige menneske". "Som bekendt er mennesket i vore dage, specielt i tiden efter den anden verdenskrig, blevet myndigt" (s.29). Det er mennesket ganske vist blevet nogle gange i sin lange historie, så det betyder nok heller ikke denne gang så meget. "Men selv om denne myndighed ikke er nogen virkelighed, men bare et skin og en moderne kostymering af menneskets urgamle suberbia (hovmod), så er den alligevel til som en selvforståelse hos nutidens menneske, og som sådan kan der være anledning til at lidt ind på den i denne sammenhæng" (s.29). Her ser det ud, som om Horstmann mener, at der ikke er noget virkeligt nyt i den nutidige situation. Men den gennemgående vanskelighed dukker op. Det ses, hvor Horstmann skal begrunde, hvorfor han overhovedet beskæftiger sig med så tåbelige påstande som dem om menneskets myndighed. Det er jo kun et skin. Men en virkelighed giver Horstmann det alligevel som menneskers selvforståelse. Man kunne forestille sig, at den vej, Horstmann ville gå, så blot var at afsløre den tilsyneladende virkelighed som skin og bedrag. Det un-

derlige er, at han ikke går den.

Først beskriver han virkningerne af dette nutidige hovmod i en form, der ligger Løgstrups, Ole Jensens og Bjørnsvigs beskrivelser meget nær. "For det myndige menneske er de metafysiske strukturer, som verden har for det ikke-myndige menneske, de guddommeligt fastsatte ydre rammer for menneskets liv, brudt sammen under vægten af dets kritiske fornuft" (s.29). Derfor kan verden omkring mennesket, det myndige menneske, ikke tale til det om Gud. "Denne domesticerede verden vidner ikke for det (mennesket) om Guds store gerninger". Tværtimod. Jorden svarer menneskets hovmod igen ved at synge en forfærdende sang om, at mennesket ikke er andet end den jord, det stræber efter at beherske. Ja, ikke blot bliver naturen en "vred" natur, men også historien bliver en "vred" historie, hvor den bryder frem med sin utopi, der ødelægger det givne menneskeliv til fordel for noget påstået kommende (s.35).

Det er værd at bemærke sig, hvor snævert parallel Horstmanns skildring af menneskets hovmodige forhold til verden er med f.eks. lange afsnit hos Ole Jensen. Det vil formentlig ikke være Horstmann kært at se den lighed fremhævet, men den er slående. I beskrivelsen af nutidens situation er der en vidtgående enighed. Forskellene er også klare nok. De dukker op, når man kommer til spørgsmålet om, hvad man skal stille op med det. Hvis jeg har forstået Ole Jensen ret, vil han ikke lade sig lamme af de metafysiske strukturers sammenbrud, men vil gøre dem gældende, vil søge at afsløre, at den moderne selvforståelse er et skin og vil i stedet sætte en sandere virkelighedsforståelse ind. Det må være det, der for Ole Jensen er "det universelle i kristendommen". Den vej vil Horstmann med al kraft afvise. Kun i Kristus vil han kunne kende en vej til skabelse. Skabelsesforståelsen kommer hos Horstmann ikke blot til at virke som en kritisk holdning over for det myndige menneskes selvforståelse. Der sker nemlig det, at det, som Horstmann når frem til i sidste del af afhandlingen, forkyndelsen af kristendommen som paradoks, kommer til at ligegyldiggøre den skabelsesforståelse, han i begyndelsen trak frem med udgangspunkt i de gammeltestamentlige salmer, og som det forskellige steder synes, som om mennesker nogle generationer tilbage har kunnet leve i. Jeg har megen forståelse for Horstmanns skepsis over for forsøg på umiddelbart, uafhængigt af evangeliets forkyndelse, at kunne gøre en skabelsesforståelse gældende, eller at kunne tale om det universelle i kristendommen til forskel fra noget, der skulle være det specielle. Men for Horstmann synes der til gengæld at ske det, at skabelsen trods de brede udredninger går under. Skabelsen bliver kun paradokst kendelig, hvilket er ukendelig.

Et enkelt sted (s.31) er der en antydning af, at Horstmann også kunne have andet at sige om menneskets myndighed. "Den relative myndighed,

som mennesket vinder sig gennem den kulturelle udviklingsproces, er noget helt andet end den væsentlige myndighed, som er givet det i skabelsen, og den relative myndighed bliver til utopisme og sværmeri i samme øjeblik, den ikke bliver holdt på plads af den fordring om, at det skal gøre sig jorden underdanig, som giver sig til kende som skaberen fordring derved, at den kun er til sammen med opfordringen fra netop det skabte, som skal gøres underdanigt til at synge Herren en ny sang".

Det er ikke talen om den væsentlige myndighed, til forskel fra den indbildte, der er interessant her. Men det er Horstmanns tale om en relativ myndighed, som mennesket kan vinde i den kulturelle udviklingsproces. Den antyder en linje, hvor Horstmann kulturelt kunne have noget andet at sige end den ironiske, men tilsyneladende uomgængelige beskrivelse af det moderne menneskes situation. Hvor denne relative myndighed kunne udarbejdes som havende virkelighed til forskel fra det skin, som "det myndige menneskes" myndighed er. Men Horstmann siger slet ikke mere om det. Det er snyd. Det ses her, at Horstmann et sted i posen har noget at sige om det kulturelle. Hvorfor vil han ikke sige det? Er det ikke fordi en udarbejdelse af det ville komme til at afsløre den uklarhed, der går gennem hele afhandlingen. Horstmann ville i hvert fald komme til at demonstrere, at der om det nutidige menneske kunne siges andet, end hvad det hovmodige "myndige" menneske siger om sig selv. Dobbeltigheden i den første store del af afhandlingen er, at Horstmann dels - luthersk vistnok - vil tale om skabelsen, og i de sammenhænge ved noget om den fra Det gamle Testamente, fra naturen, fra historien, fra tidligere tiders "umyndige" mennesker. Man mærker her tonen fra de Horstmann-artikler i Tidehverv omkring 1960, hvor Horstmann kritiserede Bultmann og eksistensteologi, ja, Tidehverv med. Dels at han på underlig måde synes at tage det hele tilbage med sin tale om, at den forståelse er lukket for nutidsmennesket. Han går tilsyneladende i gang med et kulturopgør, men fører det ikke igennem. Tværtimod ender han - delvis inkonsekvent - med at bekræfte nutidsmennesket i dets skin-selvforståelse. Det kan ikke være anderledes, eller det må ikke kunne være anderledes, for så ville det bringe en usikkerhed ind i afhandlingens 2. del, der s.38 begynder med at spørge: "Hvordan skal vi nu forstå denne nutidsmenneskets prekære situation, at lovsangen til Gud er blevet umulig for det.....? Vi skal overhovedet ikke prøve at forstå den". Man grunder over, hvad det da har skullet tjene til, at Horstmann har skrevet mere end 25 sider om denne situation. På en eller anden måde har det dog vel tjent til en forståelse. Men nej. Her gælder det alene om at høre, siger Horstmann. Men implicerer det at høre dog ikke også en forståelse?

Det er vigtigt for Horstmann, og det bliver tydeligere i det sidste afsnit, at det ikke kan forholde sig sådan. Hvor den ny sang skal bryde igennem, sker det under modsat fortegn (sub specie contraria). Guds bortgang, Guds fraværelse, Guds formørkelse, Guds død er selve den erfaring, hvori Gud er nærværende for det menneske, der ikke selv kan synge lovsang. Derfor bliver også den ny sang til Min Gud, Min Gud, hvorfor har du forladt mig? Kristus i sin gudsforladthed bliver menneskets nye sang.

Jeg forstår godt, at vejen til den ny sang må gå gennem den korsfæstede Kristus, og at en påstand om umiddelbart at kunne leve skabelsens liv bliver mødt af Horstmanns skepsis. Når han skriver "Den korsfæstede Kristus er foruden skaberens også skabningens oprindelige tale til mennesket, og hvor den ikke taler til mennesket i ham - hvor mennesket mener at kunne have et ret forhold til skabelsen og skabningen uden for nåden - der er synden overset, og der er det slet ikke skabningen, men menneskets pervetering af skabningen, der taler til det" - så er det den kritik af megen moderne skabelsesteologi, som i hvert fald mig bekendt endnu ikke hidtil er blevet fyldestgørende besvaret, og som forekommer mig at være Horstmanns virkelige styrke. Men det underlige er, at Horstmann vil gøre, som om det er alt, hvad han har at sige. Som sagt: Horstmann har jo selv vist gennem de gammeltestamentlige salmer, at han kender en anden lovsang. En lovsang, der ikke blot er lovsang under modsat fortegn, men er direkte lovsang. Horstmann må også kende og formentlig benytte de direkte lovsange, som findes i vores salmebog. Han kan dog næppe mene, at der dér er tale om falsk lovsang. Det, der er sket, er, at Horstmann - i iver for at understrege paradoksaliteten, lader det være det eneste, han har at sige, eller det eneste, kristendommen har at sige. Det er muligt, at det er en kierkegaardsk forståelse, men derfor behøver det jo ikke at være rigtigt. Der sker to ting ved det: det ene, at han kommer i konflikt med sin egen anden - lutheriske - forståelse af skabelse og verden. Det andet, at han aldeles taber verden. Hvor der kun kan tales om skabelse, tro, verden i paradoks form, der bliver tro og troens tale til mystik, der lever i en påstået verden, helt fremmed fra den verden mennesket kender. Hvis der kun kan tales om f.eks. lovsang og skabelse under modsat fortegn, så bliver der kun en lydlig overensstemmelse mellem lovsang og lovsang og mellem skabelse og skabelse. Det naturlige sprog bliver tømt for indhold og i grunden ligegyldiggjort. Tværtimod Horstmanns hensigt synes han mig at ende i en gnostisk verdensforagt, hvad der samtidig tager kraften fra både kritikken af det nutidige menneskes hovmodige myndighed og fra de ansatser til kritikken af den moderne skabelsesteologi, som allerede er i denne artikel.

Tilsyneladende er Horstmann (s.44-45) på vej til at give et svar på den her rejste kritik: "Men hvor den korsfæstede Kristus er der som Guds svar - og han er der, hvor mennesket må råbe fra det dybe - der er med det samme også umuligheden af at tale forståeligt til mennesket om Gud ophævet. Netop der, hvor Gud er uforståelig for mennesket og af den Kristus, som er korsfæstet, bliver stadfæstet i uforståeligheden, er talen om Gud igen uden videre forståelig som på skabelsens dag. For at tale om Gud er nu ikke andet end at fortælle historien om mennesket Jesus, som af sin fader i himlen blev sendt til verden, og som forlod verden og gik til sin fader". Men det bliver stående som en påstand. Det ser ud til, at Horstmann reelt tager den forståelse, han taler om, i sig igen, lader det være en forståelighed under modsat fortegn, det vil sige en uforståelig forståelighed. Det bliver det ikke klart af. Det er ganske vist Horstmann om at gøre at få understreget, at uforståeligheden ikke beror på nogen uforståelighed hos Gud, men beror på menneskets "skyldige uforstand". Men jeg synes ikke, at dette kommer til at hænge klart sammen heller på den måde. Der må kunne tales om forståelse på en måde, der ikke udtømmende kan karakteriseres som "skyldig uforstand". På Horstmanns vis reduceres evangeliet til at være en antiintellektualisme, og tilsvarende bliver skylden og synden intellektualiseret. Horstmann sammenblander spørgsmålet om talens forståelighed med et spørgsmål om det hovmodige menneskes krav om, at talen om Gud skal være forståelig på dets egne filosofiske vilkår. Han siger - selvfølgelig - nej til det sidste, men slutter deraf fejlagtigt, at al tale om Gud må være uforståelig.

Hermed er jeg i grunden til ende. Og jeg synes, jeg har fået klarhed over, hvorfor jeg har haft så meget besvær med Horstmann tidligere. Det skyldes, at han siger to ting. På den ene side fremfører han stærkere og klarere end ret mange en tale om skabelse og evangelium i sammenhæng. I den linje er der et polemisk opgør både mod Bultmann og eksistensteologien og en stor del af Tidehvervs teologi, hvor skabelsen er gået under i kristologien. Det opgør er gammelt hos Horstmann, men han har aldrig mig bekendt fået svar. Samtidig er der et opgør med en skabelsesteologi, der mener at kunne tale om skabelse uden at tale om evangelium. Det er det opgør, der udformes i bogens anden afhandling, og som man også gerne så besvaret af en af dem, der bliver trådt på. Det er en linje, som jeg altid har været optaget af hos Horstmann.

Men samtidig siger han noget andet, som jeg mener at have vist heller ikke hos Horstmann selv rimer med den første linje. Ved at tilspidse en paradoksalitets-tanke tager han alt det, han har sagt om skabelsen i sig igen, sådan at skabelsen igen går under i kristologien. Natur og historie ender alligevel med at blive ligegyldige. Med univer-

salnøglen sub specie contraria (under modsat fortegn) fjernes al forståelighed fra evangeliets tale. Dermed er vejen åbnet til en ren gnostisk verdensforståelse, hvor alt væsentligt ligger på et plan hinsides den almindelige mennesketilværelse. Dermed bliver hans angreb på den nutidige selvforståelse også underligt interesseløst, fordi han forlods går ud fra, at det, evangeliet kunne sige til den livsforståelse, er principielt uforståelig for den.

Gustav Brøndsted skelner et sted (Historie og Evangelium, s.582) mellem en nutidig teologisk - Kierkegaard-inspireret - interesse i at hævde Guds incognito i Jesus og så Ny Testaments og apostlenes bestandige kamp for at overvinde dette incognito. Horstmann bliver med den nutidige teologi stående ved det absolutte incognito. Brøndsted sloges hele tiden - med apostlene - for at overvinde det. Horstmann og Brøndstedes positioner ligner på mange måder hinanden, men Horstmann lader sine indsigter gå under i incognito- og paradokstanken.

Jeg vil fortsat læse Horstmann, fordi han leverer megen ammunition til opgør, som jeg også mener skal føres. Men jeg vil gøre det uden dårlig samvittighed over ikke at følge ham til hans egne konklusioner. Så vidt jeg kan se, rider han på to heste, og det kommer der ikke noget godt ud af.